

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ธรรมชาติของชีวิตทุกชีวิตมีการเกิด มีการเปลี่ยนแปลง และมีการดับ เป็นดังนี้เรื่อยไป เมื่อชีวิตใหม่อุบัติขึ้น ผู้ให้กำเนิดยอมทำหน้าที่คุ้มครองให้ความเอาใจใส่ และดูแลรักษาชีวิตใหม่นั้นให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ มนุษย์ก็อยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาตินี้ด้วย หากมีลักษณะแตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตรงที่มนุษย์มีการดำเนินชีวิตที่ซับซ้อน และมนุษย์มีจินตนาการอันกว้างไกลในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะงานทางด้านศิลปะวัฒนธรรม แม้ในเรื่องเกี่ยวกับการเกิด มนุษย์ก็ยังมีพิธีการต่าง ๆ ในการต้อนรับและป้องกันภัยให้แก่สมาชิกใหม่ของครอบครัว ดังตัวอย่างจากวัฒนธรรมของหลาย ๆ ชาติ เช่น ประเพณีของอินเดีย เมื่อทารกคลอดออกมาแล้ว เขาให้ทารกกินเนยใส และน้ำผึ้ง และใช้ภาชนะอย่างกระดิ่งเป็นที่รองรับทารก มีมูลโค เถ้าไฟ ชมัน เงิน 2-3 เหรียญวางลงในกระดิ่งด้วย พร้อมกันนั้นมีการประพรมน้ำมนต์ ถ้าทารกเป็นชายมีภาคทองเหลืองภาคหนึ่งวางไว้ เชื่อกันว่าสำหรับขับไล่วิญร้าย แต่ถ้าทารกเป็นหญิงก็ไม่ต้อง เพราะเพศของหญิงเป็นเครื่องประกันอยู่ในตัวแล้วว่าผีมารบกวนไม่ได้¹ ฝรั่งเศสชาวบ้าน เช่นอังกฤษ เยอรมัน และสวีเดนบางถิ่นจุดไฟตะเกียงหรือเทียนไว้รอบตัวทารกเพื่อป้องกันไม่ให้ผีมาเอาตัวทารกไป² ประเพณีของชาวยุกันดาในทวีปแอฟริกา ผู้ใหญ่มักถ่มน้ำลายรดทารกเพื่อป้องกันไม่ให้ผีมาเอาตัวทารกนั้นไป เช่นเดียวกับที่คนไทยตั้งใจจะ

¹ เสรีโยโกเศศ (นามแฝง), ประเพณีเนื่องในการเกิด และประเพณีเนื่องในการตาย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505), หน้า 42.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

กล่าวชมเชยทารกแต่กล่าวในทางตรงกันข้าม เพื่อวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน¹ นอกจากนี้ ประเพณีของไทยเรายังมีพิธีรับขวัญทารก เมื่อทารกคลอดมาได้สามวันมีพิธีร่อนกระดัง และทำขวัญวัน เมื่อทารกเจริญวัยได้เดือนหนึ่งมีพิธีทำขวัญเดือนและโกนผมไฟ เพื่อ ความสวัสดิมงคลของทารกนั้น²

นอกจากกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว มนุษย์ยังได้ร้อยกรองภาษา เข้าเป็นบทกลอนอันไพเราะ เพื่อใช้ขับกล่อมปลอบโยนทารกผู้เป็นสมาชิกคนใหม่ ส่วนใหญ่อาศัยทำนองและลีลาดนตรี เข้าประกอบทำให้บทกลอนกล่อมเด็กนี้มีลักษณะเป็น บทเพลงอีกด้วย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานคำอธิบาย เกี่ยวกับบทกล่อมเด็กว่า "บทกลอนสำหรับเด็กเห็นจะมีทุกชาติทุกภาษา เพราะการ กล่อมเด็กมีเป็นธรรมดาทั่วไปในหมู่มนุษย์ทุกชาติ"³ และ จรุณฑ์ เพชรมณี กล่าวไว้ใน หนังสือ วรรณกรรมสำหรับเด็ก ว่า

¹ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), ประเพณีเนื่องในการเกิด และประเพณีเนื่องในการตาย..., หน้า 84.

² รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีเนื่องในการเกิดของไทย อยู่ใน เสฐียรโกเศศ (นามแฝง), ประเพณีเนื่องในการเกิด และประเพณีเนื่องในการตาย..., หน้า 5-63.

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ผู้รวบรวม), บทกล่อมเด็ก พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, 2464), หน้าคำนำ 1 (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าหญิง (โต) กับ หม่อมเจ้าชาย (พอ) ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสิงหวิกรมเกรียงไกร เมื่อ พ.ศ. 2464).

... เพลงเด็ก หมายถึงเพลงที่ใช้สำหรับกล่อมเด็กเพื่อให้หลับนอน ใช้สำหรับปลอบเด็กเพื่อให้เกิดความพอใจ หรือเอาอกเอาใจเด็ก... เพลงเด็กนอกจากจะประพันธ์ขึ้นเพื่อใช้กับเด็กตามความหมายข้างต้นแล้ว ยังเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์และสังคมของมนุษยชาติอีกด้วย กล่าวคือ เพลงเด็กสอนให้เห็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และสภาพสังคมอันเป็นไปตามลักษณะภูมิประเทศของแต่ละชาติ¹

บทกล่อมเด็กเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเป็นสากล เป็นมรดกทางความคิดและจินตนาการอันร่วมกันของมนุษยชาติ ถึงแม้ว่าภาษาที่ใช้ประพันธ์บทกล่อมเด็กแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละเชื้อชาติ หากวัตถุประสงค์นั้นเป็นเช่นเดียวกันคือใช้ขับกล่อมเพื่อให้เด็กนอนหลับและรู้สึกอบอุ่นใจว่ามีคนดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด

ในหนังสือ The Origin of Rhymes, Songs and Sayings ของ Jean Harrowven กล่าวถึงบทกล่อมเด็กตามความเป็นจริงดังกล่าวข้างต้นว่า บทกล่อมเด็กมีลักษณะเป็นสากลและมีแบบแผนที่คล้ายคลึงกันในทุกประเทศ กล่าวคือประกอบด้วยถ้อยคำที่กล่าวปลอบโยนเพื่อให้เด็กนอนหลับ และมีการกล่าวข้อความซ้ำกันเพื่อให้สอดคล้องกับจังหวะที่มารดาเห่ซ้ำเด็ก ในการเห่กล่อมเด็กนั้นมารดาไม่เพียงขับกล่อมลูกน้อยด้วยบทเพลงหรือบทกล่อมเท่านั้น แต่ยังอุ้มชูโยกตัวเด็กเบา ๆ ด้วยกิริยาอันอ่อนโยน หรือไกวเปลไปมาเป็นจังหวะให้เข้ากับทำนองและจังหวะของบทกล่อมเด็กนั้น นอกจากนั้นบทกล่อมเด็กยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งที่คุ้นเคยใกล้ชิดกับผู้ขับกล่อม และสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็กด้วย เช่น กล่าวถึงพ่อผู้ออกไปล่าสัตว์ หาอาหารในป่า กล่าวถึงสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในครอบครัว กล่าวถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งกำลังนอนหลับ กล่าวถึงดวงดาวที่ส่องแสงระยิบระยับ และวัตถุอันต่าง ๆ ซึ่งระยิบระยับในคืน ๆ อยากรจะนอนหลับ ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

---

¹ จรุณห์ เพชรมณี, วรรณกรรมสำหรับเด็ก (นครศรีธรรมราช : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2523), หน้า 3.

Lullabies are universal and usually follow the same pattern throughout the countries of the world. They contain comforting words and recurring stanzas, set to a rocking rhythm, usually about familiar things; the father, who is often depicted out hunting, other members of the family, sleepy animals, stars shining and symbols pointing to the realms of sleep¹

มีบทกล่อมเด็กหลายบทที่กล่าวถึงการให้สัญญาแก่เด็กว่า หากเป็นเด็กดีและนอนหลับแล้ว จะได้รับของขวัญต่าง ๆ และบทกล่อมเด็กบางบทก็มีเนื้อความขู่เด็กว่า ถ้าไม่ยอมนอนจะได้รับอันตรายจากสัตว์ร้ายหรือสิ่งที่น่ากลัวต่าง ๆ คำสัญญาหรือคำขู่เด็กดังกล่าวนี้มีแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศอังกฤษ เด็ก ๆ ได้รับความสัญญาว่าจะได้รับหนังกระต่าย เด็กชาวเคนมาร์กได้รับความสัญญาว่าจะได้รับรองเท้าคู่ใหม่ซึ่งมีห่วงเงินติดอยู่ด้วย เด็ก ๆ ชาวฝรั่งเศสได้รับความสัญญาว่าจะได้รับนกสีขาซึ่งวางไข่เป็นไข่ชนิดพิเศษ เด็ก ๆ ชาวกรีกได้รับความสัญญาว่าจะได้รับเมืองขนม เด็กชาวญี่ปุ่นได้รับความสัญญาว่าจะได้รับของเล่น กลอง และสุนัขที่ทำด้วยกระดาษอัด และในประเทศจีน เด็ก ๆ ได้รับความสัญญาว่าจะได้รับขลุ่ยไม้ไผ่ ในบางประเทศ แม่ได้ขู่เด็ก ๆ ว่าหากเด็กไม่หยุดร้องไห้หรือกวนโยเย ผีร้ายจะมาเอาตัวเด็กไป ในประเทศสเปน เด็ก ๆ ได้รับความสัญญาว่าผู้ชายตัวดำ ๆ จะมากินเด็กที่ร้องไห้ เด็ก ๆ ชาวญี่ปุ่นได้รับความสัญญาว่า หากเด็ก ๆ ไม่ยอมนอนหลับ ซานตาคลอสจะไม่นำของเล่นและขนมมาให้ ในประเทศเยอรมัน เด็ก ๆ ได้รับความสัญญาว่าแกะดำและแกะขาวจะมากัดหัวแม่เท้าเด็กที่ร้องไห้โยเย ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

---

¹Jean Harrowven, The Origin of Rhymes, Songs and Sayings, (London : Kay & Ward, 1971), p. 1.

Words often contain bribes to be good and go to sleep : in England Baby Bunting is promised a rabbit skin, a Danish baby is promised new shoes with shining buckles, French infants are promised a white bird that will lay a special egg, Greeks are promised a sugar city, Japanese are promised toys, drums and papier mache' dogs, and in China a bamboo flute. Mothers in some countries even sign of the bogey man who will take the baby away if he is noisy. In Spain, youngsters are told that a black man will eat babies that cry. In Japan, Hotti (a type of Santa Claus) will not distribute toys and sweets unless children are sleeping. In Germany a black sheep and a white sheep will bite the toes of crying babies.¹

Jean Harrowven สันนิษฐานเกี่ยวกับการกล่อมเด็กในสมัยโบราณไว้ด้วยว่า ในสมัยหินมารดาใช้เสียงปลอบโยนเด็ก พร้อมกับแสดงท่าทางเห่เข้าปลอบโยนเพื่อให้เด็กนอนหลับ และแม่แทนแต่ที่ไม่มีดนตรีซึ่งยังคงมีอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ใช้เสียงกล่อมเด็ก ซึ่งเสียงนั้นคือบทกล่อมเด็กในสมัยเริ่มแรกนั่นเอง นอกจากนี้ Jean Harrowven ยังสันนิษฐานว่า บทกล่อมเด็กหรือเพลงกล่อมเด็กนี้น่าจะเป็นต้นกำเนิดของเพลงทั้งหลายด้วย²

บทกล่อมเด็กของไทยเรามีเป็นจำนวนมาก และมีลักษณะคล้ายคลึงกับบทกล่อมเด็กของชาติอื่น ๆ ดังที่ Jean Harrowven ได้กล่าวไว้ หากแตกต่างกันในรายละเอียดของเนื้อหาในส่วนที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณีและแตกต่างทางด้านภาษาเท่านั้น บทกล่อมเด็กที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยสำหรับคนไทยมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งปัจจุบันนี้มีอยู่หลายบทเช่น

---

¹Jean Harrowven, The Origin of Rhymes, Songs and Sayings, p. 1.

²Ibid, p.1.

โงกเงก

โงกเงกเอย   น้ำท่วมถึงเมฆ   กระจายลอยคอ
 อ้ายหมาหางงอ   กคคอโงกเงก¹

จันท์เจ้า

จันท์เจ้าเอย   ขอเช่าขอแกง   ขอแหวนทองแดง
 ญูกมือน้องข้า   ขอช่างขอม้า   ใหน้องข้าชี้
 ขอแก้วอี   ใหน้องข้านั่ง   ขอยายชั่ง
 เลี้ยงน้องข้าเถิด   ขอยายเถิด   เลี้ยงตัวข้าเอง²

ในบางสังคมเช่นสังคมไทย ฐานะทางสังคมของสมาชิกแตกต่างกัน ที่เห็นได้ชัดเจนนี้อีกกลุ่มมุลนายกับไพร่ (สามัญชน) ความแตกต่างของระบบชีวิตของทั้งสองกลุ่มนี้มีหลายประการ เช่นในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ส่วนที่เป็นของมุลนายนั้นมีความซับซ้อนและวิจิตรกว่าของสามัญชน แม้กระนั้นบุคคลในกลุ่มมุลนายด้วยกันเองอันประกอบด้วย กลุ่มของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง กับกลุ่มของเจ้านายชั้นรอง ๆ ลงมา และข้าราชการบริพารในราชสำนักก็ยังมีรายละเอียดของขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไปอีก ในเรื่องของประเพณีเนื่องในการเกิดและบวชดอมเด็กนั้นก็เช่นเดียวกัน ประเพณีเนื่องในการประสูติของเจ้านายในราชสำนักมีรายละเอียดบางประการเพิ่มเติมขึ้นกว่าของสามัญชน และเจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์ในราชสำนักมีบทเห่กล่อมที่แตกต่างจากบทเห่กล่อมเด็กของสามัญชน บทเห่กล่อมดังกล่าวนี้เรียกว่า "บทเห่กล่อมพระบรรทม"

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ผู้รวบรวม), บทกลอนกล่อมเด็ก..., หน้า 24.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานคำอธิบายเกี่ยวกับบทเห่กล่อมพระบรรทมไว้ในคำนำของหนังสือ ประชุมลำนํ้า เล่ม 1 เห่กล่อมพระบรรทม ว่า "บทเห่กล่อมเจ้านายบรรทม ใช้สำหรับข้าหลวงร้องให้พระเจ้าลูกเธอที่ยังทรงพระเยาว์ เวลาเฝ้าพระอุ้ให้บรรทม"¹

ประเพณีในการเห่กล่อมเจ้านายในราชสำนักและบทเห่กล่อมพระบรรทมเท่าที่ผู้วิจัยค้นพบหลักฐานแน่ชัดนั้น มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วและสืบทอดมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ตัวอย่างของบทเห่กล่อมพระบรรทมในสมัยอยุธยา เช่น

๑ "หลับไม่หลับได้ หลับพระไพรไปเชียว"

๒ "หลับพระเนตรบุญเรือง หลับเขาพระสุเมรุราช เอย"²

ตัวอย่างของบทเห่กล่อมพระบรรทมในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น

๓ เหยยเฉลยฉลอง   เสนาะสนองนุ้าชื่นเชย
พระหนออนงคฺทรงสะเบย   บรรทมหลับแล้วอุ้มภวันท์
บรรคฺคาหญิงทั้งมิ่งหมอม   ก็หยุดกล่อมลงพรอมกัน
พระมิงสมรอุปฺสรสวรรค   เสวยสวัสสิคีสิศตาวาร
เนาในเขตคณิเวศวง   ประเสริฐทรงสโมสร
เป็นศรีวังอสังกรณ   เป็รื่องปรากฏพระยศ เอย³

ควยเหตุที่ได้มีผู้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบทกล่อมเด็กของสามัญชนไว้มากพอสมควรแล้ว เช่น หนังสือสำหรับเด็ก ของ กล่อมจิตต์ พลายเวช⁴ วรรณกรรม

¹สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ผู้รวบรวม), ประชุมลำนํ้า เล่ม 1 เห่กล่อมพระบรรทม (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469), หน้า คำนำ ข-ค.

²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สำเนาวิจารณ์ เห่เจ้าลูกหลวง (พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์ศรี, 2485), หน้า 2.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

⁴กล่อมจิตต์ พลายเวช, หนังสือสำหรับเด็ก (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 255 หน้า.

สำหรับเด็ก ของ จรุณห์ เพชรมณี¹ วิเคราะห์เพลงเด็กอีสาน ของ จารุวรรณ
 ธรรมวัตร² เพลงกล่อมเด็กไทยมุสลิมภาคใต้ ของ มัลลิกา คณานุรักษ์³ เป็นต้น

ขอบเขตของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะเสนอลักษณะและคุณค่าของบทเห่กล่อมพระบรรทม
 ทั้งในด้านเนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ ทำนองในการเห่กล่อม และคุณค่าทางวัฒนธรรม

บทเห่กล่อมพระบรรทมที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์นี้เป็นบทเห่กล่อมพระ-
 บรรทมเฉพาะที่เป็นภาษาไทยเท่านั้น ส่วนมนตรีเห่กล่อมซึ่งไม่ใช่ภาษาไทยที่พราหมณ์
 ใช้อ่านประกอบในพระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ นั้น ผู้วิจัยจะไม่นำมาศึกษาวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบทเห่กล่อมพระบรรทมจากเอกสารดังต่อไปนี้

1. สมุดไทย ในห้องเก็บหนังสือโบราณ ชั้น 4 ของหอสมุดแห่งชาติ
 สมุดไทย เลขที่ 1-18 หมึกถ่าย (เห่กล่อม) ตู 114 ชั้น 2/1 มัคที่ 78
- เลขที่ 4 หมึกถ่าย ตู 113 มัคที่ 62
- เลขที่ 3. หมึกถ่าย ตู 113 มัคที่ 64

¹จรุณห์ เพชรมณี, วรรณกรรมสำหรับเด็ก (นครศรีธรรมราช :
 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ วิทยาลัยครุศรีธรรมราช, 2523), 160 หน้า.

²จารุวรรณ ธรรมวัตร, วิเคราะห์เพลงเด็กอีสาน (มหาสารคาม :
 โรงพิมพ์จันทกัณฑ์การพิมพ์, 2522), (เอกสารทางวิชาการศูนย์ศิลปะและ
 วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม), 91 หน้า.

³มัลลิกา คณานุรักษ์, เพลงกล่อมเด็กไทยมุสลิมภาคใต้ (ปัตตานี :
 ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2524), 32 หน้า.

เลขที่ 2, 3, 7	หมวดที่	ตู้	ชั้น	มัดที่	1
เลขที่ 12	หมวดที่	ตู้	ชั้น	มัดที่	2
เลขที่ 55, 56	หมวดที่	ตู้	ชั้น	มัดที่	6

2. สำเนาวิจารณ์เหล่าลูกหลวง พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์ศรี, 2485)

3. ประชุมลำนํ้า เล่ม 1 เห่กล่อมพระบรรทม พระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา โปรดให้พิมพ์เมื่อปีชวด พ.ศ. 2469 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2469)

4. บทเห่กล่อมพระบรรทม พระโสภณอักษรกิจ พิมพ์ช่วยพระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ เป็นของแจกในการปลงศพ หลกเสื่อโทประชด บรมะธรรมบัตตานิ พระพุทธศักราช 2471 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471)

5. บทเห่กล่อมพระเจ้าลูกเธอ นายเล็ก สมิตะสิริ มหาดเล็กพิมพ์ช่วยในการกฐินพระราชทาน เจ้าพระยาอภัยราชามหายศิธรรมธร ณ วัดโมลีโลกยาราม วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2460 (ม.ป.ท., 2460)

6. วรรณคดีบางเรื่องของสุนทรภู่และนายมี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน ฉาปนกิจศพ นางศรฤทธิ์ธรรณี (มาลัย ทศานนท์) ณ เมรุวัดประยูรวงศาวาส 17 ธันวาคม 2504 (พระนคร : โรงพิมพ์บริษัทคณะช่าง, 2504)

นอกจากนี้ยังได้รับข้อมูลจากบทเห่กล่อมพระบรรทมที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น อิเหนาคำฉันท์ ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) บทละครเรื่องอุณรุท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก บทละครเรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ และบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นิทานคำกลอนเรื่องสิงห์ไกรภพ และพระอภัยมณี ของสุนทรภู่ เป็นต้น ทั้งนี้บทเห่กล่อมพระบรรทมที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีดังกล่าว มีทั้งลักษณะร่วมกับบทเห่กล่อมพระบรรทมที่ข้าหลวงใช้ขับกล่อมเจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์ และยังมีลักษณะที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อค้นหาและรวบรวมบทเห่กล่อมพระบรรทมทั้งที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว และที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่
2. เพื่อศึกษาลักษณะเนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ และทำนองเห่กล่อมของบทเห่กล่อมพระบรรทม
3. ประเมินคุณค่าในด้านต่าง ๆ ของบทเห่กล่อมพระบรรทม เช่น คุณค่าในด้านเนื้อหา วรรณศิลป์ และวัฒนธรรม

สมมติฐานของงานวิจัย

บทเห่กล่อมพระบรรทม เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าในด้านเนื้อหา วรรณศิลป์ และวัฒนธรรม การศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดจะช่วยให้เห็นคุณค่าของบทเห่กล่อมพระบรรทมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทเห่กล่อมพระบรรทม จากสมุดไทย หนังสือ และเอกสารต่าง ๆ
2. สัมภาษณ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับบทเห่กล่อมพระบรรทม รวมทั้งประเพณีและทำนองในการเห่กล่อม
3. วิเคราะห์เนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ และทำนองในการเห่กล่อม
4. สรุปผลการวิจัย แสดงให้เห็นคุณค่าของบทเห่กล่อมพระบรรทม และนำเสนอเป็นความเรียงที่ละบท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

ประเพณีในการเห่กล่อมและบทกล่อมเด็กของไทยเรารับจวบจนนี้แทบจะไม่มีผู้ใดใช้กันแล้ว ไม่ว่าจะในระดับสามัญชนหรือระดับเจ้านาย บทเห่กล่อมพระบรรทมจึงเป็น

วรรณคดีที่รู้จักคุ้นเคยกันภายในวงแคบมากกว่าบทกล่อมเด็กธรรมดาเป็นอันมาก มีแต่เฉพาะบุคคลรุ่นอาวุโสหรือผู้ที่สนใจศึกษาจริงจึงจะรู้จัก เนื่องจากระเพณีในการเทกกลมพระบรรทมและบทเทกกลมพระบรรทมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันเนื่องด้วยการเกิดอันมีคุณค่า และมีบทเทกกลมพระบรรทมเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ปรากฏเป็นเพียงหลักฐานชั้นต้นอยู่ในสมุดไทย เก็บรักษาไว้ในห้องอ่านหนังสือโบราณของหอสมุดแห่งชาติ ผู้วิจัยจึงมีความปรารถนาที่จะอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณคดีที่มีคุณค่าส่วนนี้ไว้ มิให้สูญหายไปจากความทรงจำของอนุชนรุ่นหลัง

การศึกษาและวิเคราะห์บทเทกกลมพระบรรทมในแง่ต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน ตลอดจนการศึกษาถึงทำนองเทกกลมน่าจะ เป็นวิธีหนึ่ง que แสดงให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีกลุ่มนี้ได้เด่นชัดขึ้น เป็นต้นว่า ทางด้านวรรณศิลป์ คีตศิลป์ ความคิดคำนิยมและจินตนาการของผู้ประพันธ์และคนในสังคม ตลอดจนคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมอีกด้วย นอกจากนั้นบทเทกกลมพระบรรทมยังเป็นบันทึกข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมอันเกี่ยวข้องกับเจ้านาย ราชสำนัก และสังคมภายนอกที่น่าสนใจไม่น้อย

ประการสุดท้าย การศึกษาเรื่องนี้ยังน่าจะทำให้บุคคลอื่น ๆ ซึ่งอาจจะละเลยไม่เคยได้สนใจบทเทกกลมพระบรรทมมาก่อน ได้ประจักษ์ในคุณค่าและหันมาสนใจบทเทกกลมพระบรรทมมากขึ้น ก่อให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและวรรณคดีอันมีค่าของชาติอีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย